

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi - Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, December 2017, 21 (3): 2131-2134

Kitap Değerlendirmesi / Book Review

Divan Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları, yazar Reyhan Keleş (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2016)

The Quotation of the Versicle and Hadith in Ottoman Poetry by Reyhan Keleş (İstanbul: Kitabevi Publishing, 2016)

Değerlendiren / Reviewed by

Alper Ay

Arş. Gör., Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı
Res.Assist., Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Department of Turkish - Islamic Literature

Sivas, Turkey

mecmk@hotmail.com

ORCID ID orcid.org/0000-0002-3035-1560

Abstract: Religion is in the center of the Turkish Literature. In the source of our first Works, like Kutadgu Bilig, Atebetü'l-Hakayık, there are a great deal of versicles and hadiths. A work which deals this part our literature, was published in 2016. In this work which was prepared by Reyhan Keleş, 22 poets were choosen according to their different criterions. The quotation of the versicle and hadith which were used by these poest, were evaluated.

Keywords: Quotation, Ottoman Poetry, Versicle, Hadith, Poet, Book Review

Türk Edebiyatı, din ağırlıklı bir edebiyattır. Yusuf Has Hacib, Ebib Ahmed Yüknê gibi edebiyatımızın ilklerini ortaya koyan şairlerin eserlerini incelediğimizde pek çok ayet ve hadis karşımıza çıkar. Bu durum *Divan-ı Hikmet* ve *Mesnevî*

için de böyledir. Yunus Emre'nin divanında lafzen ya da manen kullanılan ayet ve hadislerin sayısı azımsanamayacak kadar çoktur.

Edebiyatımızda din merkezli bu yaklaşım Divan Edebiyatı için de söz konusudur. Şairlerimiz bazen ifadelerini kuvvetlendirmek bazen de görüşlerine dayanak göstermek için şiir içinde ayet ve hadis lafızlarını kullanmışlardır. Edebiyatta bu sanata iktibas adı verilir ki, terim olarak bir şair ya da nasirin ifadeyi süsleyip manayı kuvvetlendirmek maksadıyla ayet ve hadislerden bir kısmını almasına denir.

Lafzen iktibas edilen ayet ve hadisler için bugüne kadar edebiyat sahasında yapılan en kapsamlı çalışma Mehmet Yılmaz tarafından yapılmıştır. Ayet ve hadislerin alfabetik sıraya göre sıralandığı bu eser ansiklopedik sözlük mahiyetindedir. Geçtiğimiz yıl ise Reyhan Keleş tarafından hazırlanan bir çalışma yayımlandı. "Divan Şiirinde Âyet ve Hadis İktibasları" başlığını taşıyan bu eser, saha için geniş bir boşluğu doldurması açısından dikkat çekicidir.

Keleş, yaptığı çalışmada belirli kıstaslara göre 22 divan tespit etmiş ve bu divanlarda kullanılan lafzî ayet ve hadis iktibaslarını incelemiştir. VIII/XIV. yüzyıldan iki, IX/XV. yüzyıldan dört, X/XVI. yüzyıldan dört, XI/XVII. yüzyıldan beş, XII/XVIII. yüzyıldan üç, XIII/XIX. yüzyıldan üç ve XIV/XX. yüzyıldan bir şair çalışmaya konu edilmiştir. Şairlerin belirlenmesinde beş kategori kullanılmış: her yüzyılda öne çıkan şairler, mutasavvıf şairler, sultan şairler, şeyhülislâm şairler ve kadın şairler. Her yüzyıldan öne çıkan şairler yüzyıl sırasıyla Kadı Burhaneddin (ö. 800/1398), Şeyhî (ö. 834/1431), Ahmed Paşa (ö. 902/1496-97), Necati Bey (ö. 914/1509), Bâkî (ö. 1008/1600), Fuzûlî (ö. 963/1566), Nev'î (ö. 1007/1599), Nâbî (ö. 1124/1712), Nef'î (ö. 1044/1635), Kânî (ö. 1206/1792), Şeyh Galib (ö. 1213/1799) ve Yenişehirli Avnî (ö. 1300/1883) esere konu edilmiştir.

Mutasavvıf şairler tespit edilirken her tarikattan bir şairin olmasına dikkat edilmiş ve seçilen şairler bağlı oldukları tarikatı temsil eder mahiyettedir. Hurûfî şairlerden Nesîmî (ö. 807/1404), Halvetîlerden Sun'ullah Gaybî (ö. 1087/1676), Rûşenîliği temsilen Dede Ömer Rûşenî (ö. 892/1487), Mevlevîlerden Cevrî (ö. 1065/1654), Nakşî şairlerden Âsaf (ö.?), Şemsîliği temsilen Sûzî (ö. 1246/1830) ve Üveysîliği temsilen Şeyh Halid (ö. 1350/1931) seçilen mutasavvıf şairlerdir. Sultan şairlerden Muhibbî (ö. 974/1566), şeyhülislâm şairlerden Yahya (ö. 1053/1644) ve kadın şairlerden de Leyla Hanım (ö. 1263/1847) çalışmada değerlendirilmiştir. Keleş, toplamda 22 şair ele almış ve divan şiirine bütüncül bir yaklaşım sergilemiştir.

Fakat bu tespitlerde dikkat çeken bir husus vardır ki divan şairleri ile sûfî şairlerin şiire olan yaklaşım farkıdır. Divan edebiyatı ile Yunus Emre vadisinde mutasavvif şairlerin oluşturduğu edebiyat arasında bariz farklar göze çarpar. Bu sebeple eserin ismindeki “Divan Şiiri” ifadesinin seçilen şairlerin tamamını kapsamadığı dikkat çeken bir husustur.

Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Keleş, Fatıha’dan Nas sure-sine kadar Kur’an-ı Kerim’in tertip esasına göre iktibas edilen ayetleri sıralamış ve iktibas edilen ayetin hem Arapça lafzını hem de Türkçe mealini verdikten sonra şairlerin bu ayeti nasıl iktibas ettiklerini örneklerle izaha çalışılmış. Verilen örnekler şairlerin yaşadıkları yüzyıla göre kronolojik sıraya göre verilmiş. Bir ayetin çok sayıda iktibas edildiği durumlarda ise birkaç örnek verilmiş ve diğerleri dipnotta gösterilmiş.

İkinci bölüm sure adlarının iktibaslarına ayrılmış ve yine Kur’an-ı Kerim’deki tertip esasını gözetilmiş. Üçüncü bölümde ise hadis iktibasları ele alınmış. İktibas edilen hadisler alfabetik sıraya göre tasnif edilmiş.

Keleş, çalışmasının sonuna dört tablo halinde istatistikî bilgiler vermiştir. Yüzyıl esasına göre hangi şairin kaç tane ayet, sure ismi ve hadis iktibas ettiği ve toplam rakamlar bu tabloda mevcuttur. Diğer tablolarda ise ayrı ayrı ayetler hadisler ve sure isimleri ele alınmış ve nazım şekillerine göre bir tasnif yapılmıştır. Bu tablolarda bir şairin kasidelerinde kaç ayet iktibas ettiği, gazellerinde kaç hadis iktibas ettiği kolayca görülebilir. Genel çerçevede bilgi edinmeyi kolaylaştıran ve toplam rakamları veren bu tablolar oldukça faydalı ve kullanışlı hazırlanmıştır.

Fakat birkaç tablonun daha eklenmesi elzem gözükmektedir. Örneğin Keleş nazım şekillerine göre bir tasnif yapmış fakat nazım türlerine göre bir tasnif söz konusu değil. Tevhidlerde, münacatlarda ve naatlarda kullanılan ayetlerin tasnifi oldukça faydalı olur kanaatindeyiz. Özellikle münacatlarda kullanılan bir ayet söz konusu mu veya tevhidlerde ele alınan bir ayet naatlarda da karşımıza çıkar mı, gibi soruların cevapları tablolarda bulunmamakta. Bir diğer tablo ise sufi şairlerle divan şairlerinin kıyaslaması olabilirdi. Örneğin Sun‘ullah Gaybî’nin kullandığı ayetlerle Fuzûlî’nin kullandığı ayetler arasında ortak bir nokta var mıdır? Belki daha ayrıntılı bir çalışma ve yeni şairlerin eklenmesi ile zümre zümre tasnif ile çalışma genişletilebilir. Misal olarak Mevlevî şairlerle Halvetî şairle-

rin iktibas ettiği ayetlerde bir benzerlik ya da farklılık söz konusu mudur, gibi soruların cevapları aranabilir.

Yapılan alışmada Keleş'in sahaya genel bir ereve çizdiği ve derli toplu bilgiler sunduğu görülmektedir. Hem alan araştırmacılarına hem de alan hakkında bilgi edinmek isteyen hemen herkese pratik ve faydalı bilgiler sunan bu çalışmanın alt başlıkları ile genişlemesi temennimizdir.